

Xerrada sobre el film

MEMÒRIA NEGRA **40 anys d'independència de Guinea Equatorial**

19 de febrer de 2010

De les 18:45 a les 21:00

Biblioteca Jaume Fuster, Espai 1, Plaça Lesseps 20, Barcelona

Entrada: 37 persones

Ponent:

XAVIER MONTANYÀ,

Periodista i director de cinema documental

Presentador:

XAVIER MUÑOZ i TORRENT,

Geògraf y máster en gestión pública, presidente de la Associació Caué – Amics de São Tomé e Príncipe

Suport:

L'acte compta amb el suport de l'Associació de Veïns i Comerciants de la Plaça Lesseps i l'empresa Consultores de Gestión Pública per a la difusió de la seva celebració, i de la Biblioteca Jaume Fuster en la cessió de la sala i dels mitjans informàtics i de projecció.

Xavier Muñoz, en nom de l'Associació Caué presentà l'acte, fent una ràpida introducció de l'entitat, i situant sobre una diapositiva que mostra el mapa del Golf de Guinea, la posició veïnal entre São Tomé e Príncipe i Guinea Equatorial. Explica l'oportunitat d'haver entrat en contacte amb el ponent, en Xavier Montanyà, amb motiu del seu viatge, aquest darrer estiu, pel Gabon i per l'Illa de São Tomé, que ha donat per a una sèrie d'articles (un dietari de viatge) publicats a *Vilaweb* (es recomana la seva lectura¹).

En Xavier Montanyà periodista i director de cinema documental, ha treballat a TVE, TV3 i RNE i ha publicat articles en diaris catalans, dels quals cal destacar *El Temps* i *Vilaweb*; també com a assessor del suplement *Cultura/s* de *La Vanguardia*. També ha fet escrit més llargs: ha publicat els llibres *Pirates de la llibertat* (2004, pel qual rebé el Premi Octavi Pellisa) i la *Gran evasió. L'heròica fugida dels últims exiliats de Pinochet* (2006), i ha estat coautor de *La torna de la torna: Salvador Puig Antich i el MIL*. Entre els seus treballs televisius hi destaca *Música per a camaleons* i *Tres, catorze, setze*; així com els documentals *Granados y Delgado: Un crimen legal*; *Winnipeg: palabras de un exilio*; *Sense llibertat*; *Nfumu Ngui: el goril.la blanc*; *Joan Peiró i la justícia de Franco*, i *Memòria negra*, que es presenta en l'acte, a l'objecte d'il.lustrar el debat (juntament amb el fil sobre Floquet de Neu, és una nova visió de l'anomenada Àfrica espanyola. En l'actualitat està treballant el tema del conflicte del petroli al Delta del Níger, fet que l'ha dut a viatjar els darrer anys per la regió i a analitzar aspectes d'aquelles societats i dels processos post-colonials.

¹ Vilaweb: <http://www.vilaweb.cat/bongoville1>



Xavier Montanyà, periodista i director de cinema documental



Cartell promocional del film *Memòria negra*

Xavier Montanyà prengué la paraula per presentar el seu film i les vicissituds de la seva preproducció, tenint en compte dos fets: per un costat, la prohibició per filmar a Guinea Equatorial un documental que tractava la història contemporània del país, i, per un altre, el difícil accés a la documentació en els arxius espanyols, per tal com tot els papers relatius a la colònia es troben arxivats en lligalls pocs sistematitzats, que no facilita la seva consulta. La realització de *Memòria negra* li ha suposat més de 4 anys de treball, des de la redacció del primer projecte fins a la conclusió del documental. Creu que el document és un bon mitjà per a donar a conèixer una història fins ara poc coneguda a Espanya (ben mirat, amagada) i també per a les noves generacions de guineans.



Xavier Muñoz presenta a Xavier Montanyà, davant d'un mapa de Golf de Guinea. Foto de Josep Martí Valls

Montanyà explica que el film original va ser produït per RTVE, Canal+ i TV3 en castellà i després es va fer una versió catalana. El film ha estat projectat diferents vegades a Canal+ i a TV3, però encara no a cap canal de la RTVE, malgrat té els drets d'emissió.

Acte seguit es procedeix a visualitzar el documental, que té una durada de 1:36' h².



El personatge narrador del film argumental de *Memòria negra*, en un fotograma a l'inici del film

Després de la projecció del film en Montanyà fa èmfasi en l'estat actual de Guinea equatorial, pel que fa a la seva economia i a la seva societat, on les diferències són enormes entre l'oligarquia del règim d'Obiang Nguema i els simples ciutadans, mantenint una situació escandalosa de manca de drets humans, que se suporta amb la connivència internacional a causa dels interessos pel petroli. Explica que darrerament el règim ha augmentat la inversió en infraestructures, però no en els serveis bàsics que segueixen sent depauperats per a la gran majoria de la població. Ens parla de la segregació que es produeix en el territori per causa de la instal·lació dels tècnics americans i europeus en barris tancats, separats de la resta dels ciutadans.

A una pregunta del públic, afirma que l'explotació dels jaciments petrolífers en Estats on les estructures democràtiques són inexistents o han estat poc desenvolupades, suposa l'apropiació dels recursos per part d'oligarquies i es produeix una tendència creixent a què les diferències econòmiques siguin extremes.

A una altra pregunta que feia referència als damnificats per la desordenada descolonització, diu que els realment afectats no van ser les grans companyies explotadores dels recursos agrícoles o forestals, el gran capital, sinó els petits empresaris (la gent que tenia una botiga, un restaurant o un taller), que ho tenien tot allà i que van haver de tornar amb el posat. En Muñoz comenta que curiosament la gran majoria dels entrevistats en el documental apareixen amb uials d'ivori als fons (alguns molt grans i treballats), com el gran record, el gran distintiu colonial (tots excepte els tertulians i el capellà). Montanyà fa referència a la cacera d'elefants que

² Hi ha una versió en llengua catalana a internet, al bloc *Sense Ficcio*:
<http://blogs.ccrvi.com/senseficcio.php?query=memoria+negra&amount=0&blogid=522>

s'exposa a l'entrevista amb Manuel Fraga, que sembla que és l'únic record que realment l'entusiasmà de Guinea Equatorial (l'explica amb tot luxe de detalls).

En qualsevol cas, afegeix Montanyà, la presència espanyola a l'Àfrica -com en els altres casos de potències colonitzadores- s'explica només per una voluntat explotadora dels recursos i de les persones, no pas servint a una "missió divina".



Xavier Montanyà ampliant la informació. Foto de Josep Martí Valls

Algun dels participants comenta la visió ridícula que ara es pot tenir dels documentals de propaganda de la colònia de l'època franquista, en aquell empeny en demostrar la "missió culturitzant" d'Espanya. Muñoz fa comparança del règim colonial amb el que s'aplicà São Tomé pels portuguesos: era pràcticament el mateix sistema, se seguí el mateix patró en la ideologia i en la gestió, fins i tot en les institucions (p.e. la Curadoria³).

Montanyà concloué que al règim colonial a Guinea i succeí un altre que copià fil per randa els protocols i les maneres de l'anterior. El mimetisme amb el poder colonial era manifest, fins al punt de considerar que el dictador Franco era en realitat l'idol de Macias Nguema i que el copiava en tot. La follia paranoide que l'afectà precipità la seva caiguda; però això tan sols propicià la substitució al capdavant de la dictadura i la continuïtat de l'oligarquia pivotant sobre la família d'Obiang, que manté un control ferri sobre tots els recursos estratègics del país, amb cap intenció de deixar d'exercir-lo.

³ La Curadoria és una institució colonial que té com a funció teòrica vetllar pels interessos dels treballadors africans de les plantacions de la colònia i, en el cas, dels contractats estrangers, per garantir el seu retorn un cop exhaurit el contracte. La Curadoria aplicava una retenció als sous dels treballadors que podia oscil·lar entre la meitat o dos terços, entenen que els africans no tenien prou criteri per administrar per sí sols els diners que rebien dels hisendats. Aquests diners només se'ls abonava quan acabava a la fi del contracte (es tractava, per tant, d'un estalvi obligat, que a la vegada servia de capitalització per al govern de la colònia). Aquest règim d'estalvi en realitat feia que els treballadors s'arrelessin a les plantacions, per tal com no tenien capacitat econòmica ni mobilitat. Gastaven la part del sou disponible en els mateixos economats i cantines de la plantació, que eren propietat de la Companyia, i conseqüentment part d'aquells sous tornaven a les arques dels hisendats. La Curadoria també tenia funcions de defensa dels treballadors en els casos d'abusos manifestos. Era com un ens de tutela de la mà d'obra.

Montanyà també comenta la seva darrera estada al Gabon i a l'Illa de São Tomé, respecte dels quals la comparança és obligada envers Guinea Equatorial. L'advertiment en relació a les temptacions involucionistes que comporta les tensions per al control sobre les riqueses naturals per part d'oligarquies o dictadures, fa que sigui necessari preguntar-se per si el petroli és més que una benedicció econòmica, una maladicció social. Segurament els plans de desenvolupament d'aquells països s'haurien de fer al marge de l'economia del petroli, en tant que a banda també tenen altres atractius que podrien emprar-se per desenvolupar una economia més lligada a la terra i a la generació de riquesa i treball, i no diferències tan grans.

Montanyà afirmà que, tot i les males condicions de les infraestructures, São Tomé és una meravella i segurament un dels països més segurs d'aquella conca. Tots els països de la regió, per molts motius, mantenen estrets lligams. Montanyà s'interessà per aspectes com les migracions entre països del Golf i molt en especial la que esdevingué des de São Tomé a Bioko (Fernando Poo), després de la repressió de 1953 (Massacre de Batepà). Xavier Muñoz amplià la referència sintetitzant els fets i les conseqüències, una d'elles, l'exili de moltes famílies são-tomenses cap a Guinea Equatorial, aprofitant la demanda de treballadors, fins al punt que la colònia santomense és bastant visible (Teodoro Obiang Nguema es desposà amb una santomense). També explicà que part important de la colònia santomense a Barcelona és originària indirectament d'aquell èxode, car són fills de santomenses migrats cap a Guinea i després s'acolliren als beneficis de la nacionalitat/residència espanyola (alguns per causa d'estudis). Muñoz afirmà que moltes d'aquestes pàgines de la història que són crucials per entendre els lligams post-colonials, encara no han estat estudiades en profunditat i són, per tant, una oportunitats per als investigadors.

La sessió es clou necessàriament a les 21 h i les converses prossequiren en un sopar informal que se celebrà en un restaurant de Gràcia per tots aquells que desitjaren participar.